

Hvad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmanssällskapets medlemsblad

N:o 3-4 Anno 2016

”Si hvad slädar syns på sjön ...” Ep. 42 och andra vintervisor framförs i programmet ”Bellman i juletid” på Stockholms stadsbibliotek. Se s. 3. Målningen av holländaren Andries Vermeulen (1790–1814).

Ordförandeord 2, Bellman i juletid 3, Bellmankryssning 4, Drottningvers 4, Februariföreläsningen 5, Lars Huldén till minne 6-10, Det är nog 11, Bellman beskyldad 13, Ruin och fjärl 16, Olle från Lovö 19, Bellman på dansk cd 20, Avskedsskål 21, Bellmanquiz 22, Så uttalas Chiewitz 23, Bellmanblocket 23, En Bellmansdikt av Lars Huldén 24

Kära Bellmanvänner!

Snön har redan fallit i drivor över Sveriges land och snart står julen för dörren. Det firar vi i Bellmanssällskapet med ett stort evenemang i Stadsbiblioteket i Stockholm den 14 december. Arkitekten Gunnar Asplunds vackert utformade Rotunda med sin exceptionella akustik kommer att fyllas med trubadursång och körmusik och föredrag om "Bellman i juletid". Läs mer på sidan intill!

När jag avfattar dessa ord är det med en fot på trappsteget till Göteborgståget. Jag är på väg till en tvärvetenskaplig konferens om "1700-talssamlingarna och forskningen". Den arrangeras av Sällskapet för 1700-talsstudier i samarbete med tre universitet och med stöd från Riksbankens jubileumsfond. Det kommer att bli några intressanta dagar. På flera sätt finns kopplingar till de digitaliserings- och forskningsinitiativ som vi just nu diskuterar och arbetar med i styrelsen.

Bellmans värld var och är fylld av både glädje och sorg. Samtidigt som vi njuter och gläds åt all den rika 1700-talskultur som fortfarande lever och älskas kommer ibland sorgliga besked. Den 11 oktober i år fick vi veta att forskaren, författaren och Bellmankännaren Lars Huldén gått bort i Helsingfors vid 90 års ålder. Detta nummer av Hwad Behagas? tillägnar vi därför vår vän Lars Huldén.

*Mats Hayen
Ordförande*

BELLMANSSÄLLSKAPET

Ordförande
Mats Hayen
mats.hayen@stockholm.se

Vice ordförande
Henrik Mickos
henrik.mickos@telia.com

Sekreterare, webbredaktör
Jennie Nell
jennie.nell@littvet.su.se

Arkivarie
Cecilia Wijnblad
cecilia.wijnblad1@gmail.com

Skattmästare
Olof Holm
olofholm49@gmail.com

Klubbmästare
Hans-Jacob Bonnier
nisse@bonnier.se

Redaktion Hwad Behagas?
Catharina Grünbaum
catharina.grunbaum@explicare.se

Webbmästare
Eva Frykevall
eva@frykevall.com

Övriga ledamöter
Christian Bratt
chr.bratt3a@gmail.com

Carina Burman
Carina.Burman@littvet.uu.se

Bengt Jonshult
embarkeringen@gmail.com

Hans Nilsson
whiskyhasse@gmail.com

Postadress:
Bellmanssällskapet
c/o Olof Holm
Terapivägen 16 E
141 56 Huddinge

E-post:
sallskapet@bellman.org

Hemsida:
www.bellman.org

Sällskapets pg:
45 19 50-0

Möt Bellman i juletid!

En afton med Carl Michael Bellman och ett Stockholm om vintern!

"Bellman och julen" med trubadurerna **Torbjörn Palm** och **Bengt Jonshult**
Duon **Ulf Bagge** och **Gisela Nordell**
Stockholms motettkör under ledning av **Erik Uddunge**

Bellmanssällskapets ordförande **Mats Hayen**, expert på 1700-talet, berättar om
Bellman och hans värld om vintern.

Julklappsproblem? Sällskapet säljer böcker om och med Carl Michael Bellman
och dessutom färdiginslagna julklappar med hemligt innehåll.

Onsdagen den 14 dec kl. 18.30

Stadsbiblioteket Sveavägen.

Reservera en stol: biblioteket.stockholm.se/kalender
eller ring 08-508 309 00.

Ett arrangemang mellan Bellmanssällskapet och Stockholms stadsbibliotek.

FRI ENTRÉ

Kryssning med Bellman i maj

Skriv redan nu in den 7-8 maj 2017 i era kalendrar!

Då blir det nämligen en Östersjökryssning med ett stort Bellmanprogram. Medverkar gör **Mikael Samuelsson** med kända och mindre kända sånger av skalden, gitarristen **Mats Bergström** och **Peter Collin** med pianisten **Mats Schubert** och violinisten **Göran Eriksson**. Det blir mera sång och föredrag med bland andra **Mats Hayen**, **Henrik Mickos**, **Catharina Grünbaum** och trubaduren **Thord Lindé**.

Utförligare program kommer i nästa nummer av Hwad Behagas? och längre fram på vår hemsida bellman.org.

*Jakten "Michaels" avresa.
På bryggan Bellman själv och
herrskalet Kempensköld.
Akvarell av Ulrica Hilleström i
Tjälvestabreven 1793.*

Drottningholmsversen – vem hyllades?

I förra numret av Hwad Behagas? frågades det efter vem det var som fick ta emot Carl Michael Bellmans hyllning som börjar "Drottningholm, din pragt förkjusar ..."

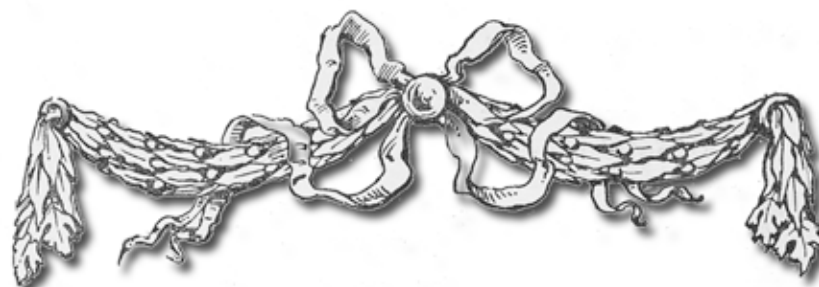
Den som först inkom med rätt svar på frågan var den för Bellmanssällskapet inte helt okände Bo Forsell.

Han fick därmed biljetter till den trevliga visningen av Drottningholms slottsteater med temat "Carl Michael Bellman och hans förhållande till kungahuset", med teaterns guide Pia Livebrant och sångaren Thord Lindé.

Och svaret? Det var drottning Sofia Magdalena som 1779, den 22 juli om morgonen, uppvaktades av Bellman.

(Stavningen *förkjusar* är det ursprungliga skrivsättet. Verbet *kjusa* – som senare blev *tjusa* – är släkt med *kora* och rör sig inom betydelsesfären 'utvälja', 'förtrolla'.)

CG

Välkomna
alla Bellmans vänner

till vår traditionella Bellmanföreläsning till Olof Byströms minne.

Bellman – en språkvirtuos

Hur gjorde Carl Michael Bellman på 1700-talet för att skriva vers som lever i dag?

Språkvetaren **Catharina Grünbaum** talar om Bellmans bruk av svenska språket.

Trubaduren **Carl Håkan Essmar** står för musikaliska illustrationer.

Söndagen den 5 februari 2017 kl. 15
Börshuset, Stora Börssalen

Som vanligt är det fri entré,
som vanligt är det ingång från Källargränd från kl. 14.30.

Och som vanligt inbjuds även släkt och vänner
till medlemmar i Sällskapet.

Lars Huldén till minne

Den finlandssvenske diktaren, språkforskaren och Bellmankännaren professor Lars Huldén gick bort i oktober, 90 år gammal.

*Det finns ingen annan njutning än ordens.
Jo, jag vet, du kan nämna många njutningar.
Det beror i så fall bara på att du aldrig
har erfårit ordens.*

Lars Huldén, Dikter om Bellman

Poeten Lasse erfor förvisso ordens njutning. Han var beroende av dem. Av deras möjligheter och hemligheter, av deras doft och smak. Redan vid slutet av 50-talet, då han som ung lektor vid Helsingfors universitet undervisade i svensk litteratur, hade han kommit i kontakt med Bellman och "fängslats av de gåtfulla formuleringarna".

Snart kände han behovet av en ny kommenterad utgåva av *Fredmans Epistlar*. Standardupplagan (1921) och Jubileumsupplagan (1939) var inte tillfyllest när det gällde den språkliga analysen. Utan vare sig *Ordbok till Fredmans Epistlar* (1967) eller en Bellmanskonkordans gick han till verket. Han upprättade ett kortregister över alla ord i *Fredmans Epistlar* och *Fredmans Sånger*. Det blev 50 000 kort! (Dessa kort dväljes nu på fähusvinden i hans österbottniska hemgård.)

År 1964 utkom så hans kommenterade utgåva av *Fredmans Epistlar* i Finland och året därpå i Sverige. Kritiken

var förödande, framförallt från nestorn Nils Afzelius.

Där kunde det ha tagit slut. Lasse tog sig i stället an nationalmonumentet Runeberg, som för övrigt redan i unga år kunde såväl Fredmans epistlar som Fredmans sånger utantill. Steget var kanske inte så stort.

Men Lasse släppte inte Bellman. År 1974 bildades Bellmanssällskapet i Finland med honom som dynamisk ordförande. Kontakterna med Bellmanssällskapet i Sverige skulle bli täta.

Och sällan har man känt sig så nära den undflyende Bellmans persona som i Lasses *Dikter om Bellman* (1992).

Poetens absoluta gehör.

År 1994 gav han ut *Carl Michael Bellman*. Den är till dags dato den gällande Bellmanbiografin. En föredömligt klar och strukturerad framställning av Bellmans liv och dikt, hans person och miljö. Innehållsförteckningen kan tjäna som ett sakregister till Bellmans levnadsbana.

Lasse var professor i nordisk filologi. Det var orden som var hans njutning och fascination och som var utgångspunkten för tolkningarna av episteltexterna. *Bellmansstudier 24. Uppsatser av Lars Huldén* innehåller fjorton av de (minst) femtiotalet studier som han publicerat om Bellman och hans språkvärld.

I sina tolkningar nöjde han sig inte med det vedertagna. Han ifrågasatte, lyfte orden mot ljuset, mot traditionen, mot det folkliga språkbruket, mot dialekter, ord och uttryck som riksspråket inte längre känns vid, men som var helt naturliga för Bellman. Han gick aldrig i prestigeladdad polemik med sina "kombattanter". Det vore mot hans natur, mot hans respekt för det vetenskapliga samtalet. Vänligt och beslutsamt var han sin tes trogen, utan att förneka motparten dennes.

Han ansåg att Bellmansforskningen varit mer inriktad på att tolka texterna än att beskriva deras byggnad och skiftande språkliga finesser. Han intresserade sig för Bellmans enastående rimsmide. Han visade hur rimmet bestämde versens innehåll, hur Bellman utnyttjade alla rimordets möjligheter. I kapitlet "Bellmans poetik" i Bellmanbiografin öppnar poeten och filologen Lars Huldén fönster och dörrar mot vidare fältstudier i detta bördiga landskap.

Han tog också ett personligt grepp om Bellmans travestier på de bibliska texterna, vilka han såg som en naturlig del i Bellmans språk- och föreställningsvärld.

Han gjorde sent i livet en radikal om-läsning av epistel 82, "Hvila vid denna källa" (BS 24), där han provade tanken

att det är nattvarden som är nyckeln till avskedsepisteln. En sista måltid, ett oförmodat avsked.

När jag i mitten av september besökte honom sista gången på sjukhuset i Helsingfors diskuterade han med fast övertygelse sin tolkning. Förvisso med den lyhörda öppenhet som var hans signum.

Vid sin 90-årsdag den 5 februari hade han hyllats som en nationalhjalte, inom akademien, i press, i radio och tv. Gratulationsbrevens mängd var överväldigande. "Hur ska jag hinna tacka!"

Käre Lasse, tacksamheten är vår. För gemenskapen i Bellman och vänskapen i livet.

Vila vid din källa.

Anita Ankarcrona

Röster om Lars Huldén

Vi är många som älskade Lars Huldén, som diktare, som forskare, som vän. Här kommer några av hans Bellmanvänner till tals.

Carina Burman:

För en Bellmanforskare är Lars Huldén ständigt närvarande. Dagligen använder jag hans forskning om skalden, inte minst biografen.

Men Lars Huldén var ju också poet, och en som kunde hitta det drastiska. Varje gång jag kommer till Helsingfors tänker jag på hans dikt ”En skål för Runeberg”, där det påstås att de snapsglas varur man på Svenska Litteratursällskapets årsfest dricker Runebergs skål krossas mot väggen (omtapetsering hör till årsfestkostnaderna). Det glas som använts till nationalpoetens skål får nämligen aldrig brukas igen. I tidernas fullbordan ska de samlade glasskärvorna ”smältas om / till en kolossalstaty av glas över skalden”, som ska placeras gränsle över hamnen.

En gång när vi hade vägarna genom Österbotten svängde vi av och hälsade på Lasse och hans hustru i familjegården. Vi blev hjärtligt mottagna, trots att vi kom objudna, och visades runt. På gården fanns flygekorrar.

Cecilia Wijnbladh:

Lasse! Hur mycket har vi inte skrattat – och vändats – tillsammans?

Var jag än hamnar när jag bläddrar i dina diktsamlingar finner jag glädje och tröst, vinner jag insikt tack vare din poesi; ord som aldrig är högrävsande men djupt upplevda. Sanna.

”Krama din frass” – ofta dina avslutande ord vid våra telefonsamtal – långa. Nu hörs de inte längre.

Lasse – du fattas oss. Du fattas mig.

Olof Holm:

Nyfiken, lekfull, kreativ, en god läsare och en god skribent: Lars Huldén var en ideal forskare. Man visste aldrig vilka nya kombinationer han skulle göra. Så har han öppnat våra ögon för nya möjligheter av Bellmanläsning och förståelse.

Bengt Gustaf Jonshult:

Under invigningen av Bellmanmuseet i Kolsva höll Lars ett strålande versifierat tal. Med sedvanlig auktoritet berättade han om Bellmans tid i Västmanland och då speciellt Kolsva – något som förbryllade samtliga åhörare. Bellman i Kolsva?

I den sista versen framkom dock att allt var lögn och förbannad dikt. På ett förtjusande sätt lät han åhörarna följa med in i en uppdiktad värld där verklighet blandades med fiktion. Precis som hos Bellman. Jag tror fortfarande att Bellman verkliga var i Kolsva.

Jennie Nell:

Lasse var den förste som när jag påbörjat mitt doktorsarbete bjöd in mig till Finland för att både tala och skriva om Bellman. Min första reaktion var att protestera: ”Jag? Jag är ju bara doktorand.” Lasse svarade: ”När man är doktorand, då måste man läsa allt, veta allt, man har allt att bevisa – man är aldrig så mycket expert som när man är doktorand. Kom ihåg det.”

Det gjorde jag. Det gör jag. Jag bär det med mig i mitt eget arbete som handledare. Lasse delade med sig av sin kunskap, sin generositet och sin värme under många år, som mentor, som medförfattare och som Bellmanvän. Jag är djupt tacksam för förmånen.

Catharina Grünbaum:

Det började och slutade med Bellman.

Omkring 1970 skrev jag en trebetygsuppsats om ordformer i *Fredmans Epistlar*. Den skickades till Lars Huldén, och jag uppmuntrades att gå vidare. Så blev det dock inte, jag hamnade i stället inom språkvården, men just därigenom blev det mycket Lasse i alla fall och många möten genom åren, inte minst i Finland.

Vad det var roligt att umgås med Lasse! Samtalen fick vingar, nojs och allvar, saklighet och påhittighet flög om varandra. Vi talade om visor och verböjning, om livets obönhörliga gång och konamn, ja, om vad som helst. Och Lasse förstod språkvårdarens lott:

”Det är lättare att vakta tio döttrar / än att vakta språket. // Språket är som en dragig stuga / där det springer möss över golvet. / Katten kan omöjligt hinna med alla.”

Och hans dikter. I dem finns vad själen kan behöva.

Så blev jag redaktör för detta blad. Lasse skickade alster och funderingar, och genom att tala om Bellman talade vi också med varandra om oss själva. Hans sista ”präppla” kan läsas på nästa sida.

Jag kan inte nog tacka dig, Lasse.

Bellmansstudier som fadermord

Jag bad för några år sedan Lars Huldén att säga några ord om sin Bellman, berättar Jennie Nell. Jag fick några rader som aldrig publicerades men som förtjänar att tryckas. Lasse skriver om Bellman på samma sätt som Bellman skriver om sina gestalter. De båda diktarna möts i en förståelse för livet och för döden och för konstnärskapet.

”Eftersom min far var en framträdande nykterhetsman och eftersom jag uppfostrades i samma anda, så blev mina Bellmansstudier ett lustfyllt fadermord.

– Bellman är mycket mer än brännvin och dålighetsliv, sa jag.

– Vad då? sa han.

– Död! sa jag. Nykterist och alkoholist förenas till ett stoft. Ingen av dem fördöms. I Fredmans krets är alla Bröder och Systrar, precis som i IOGT, men de vet om möjligt ännu mer om livets härlighet och elände. Bellman travesterar Bibelns händelser och språk på det underbaraste sätt, men utan ond vilja. Han är värd att bli förlåten och prisad i evigheternas evigheter.”

Minnesafton för Lars Huldén

Lars Huldén ägnade sig inte bara åt Bellman, Runeberg och språkforskning; från hans hand strömmade dikter, visor, kabareer och annan dramatik. Ej med klagan skall hans minne firas – nu planeras en glädjefylld afton på Svenska teatern i Helsingfors den 21 januari 2017. Då

kommer ett urval ur hans rika repertoar att framföras.

Mera därom framöver på hemsidorna bellman.org (Bellmansällskapet) och bellman.fi (Bellmansällskapet i Finland).

Det är nog

– ett bibliskt uttryck i Fredmans Epistlar

Lars Huldéns sista bidrag till Bellmansforskningen blev vad han kallade denna ”präppla”, ett stycke småprat. Men präpplan sätter ljuset på ännu en av Bellmans många anspelningar på Bibeln och dess uttryck.

Fredmans trettiofemte epistel handlar om en kärlekssorg. Anna Greta, som Fredman älskar, har lämnat honom, trots att han gett henne skänker och guld, lämnat in deras späda barn på barnhuset, skött om begravningen när barnet dog och supit dödgrävaren full. Nu sitter han på krogen – bara brännvinet ger tröst mot kärlekens sår. Till slut säger han: ”Slå kypare i. – Det är nog.”

Vad menar han med Det är nog? Ska kyparen låta bli att hälla glaset fullt? Osannolikt.

Kommentarerna i litteraturen är få. Bellmansällskapets standardupplaga StU (1921, 1927) är tyst. Lars Huldén föreställer sig i sin utgåva av *Fredmans Epistlar* 1964-65 en avbruten fras = ’underligt’, ’besynnerligt, (om det inte ska hjälpa med en sup)’, likaså om ett liknande ställe i ep. 47, r. 27, och tycker sig finna stöd i SAOB (artikeln *nog* IV).

I ep. 47 berättar Mollberg hur han förberett en annan begravning: I Brännkyrka ”smorde jag Klockarn, och Bror, det var nog/ Fem supar i kvarten han tog”. Magdalena Hellquist översätter i *Ord-*

Teckning : Yngve Berg

bok till Fredmans Epistlar (1967) båda gångerna *nog* med ’tillräckligt’. Gunnar Hillbom (1990) har i sin epistelutgåva (1990) ingen kommentar. Själva frasen *det är nog* saknas i SAOB.

Ingen har noterat att denna fras *det är nog* finns på flera ställen i Bibeln. I den kyrkobibel (1703) Bellman hade tillgång till kunde han i 1 Kon. 19:4 läsa: ”Men han [Elia, hotad till livet efter att dödat alla profeterarna med svärd] gick bort vthi

Bellman beskyltad i Sundbyberg

av Olof Holm

Vid Bällsta bro i Sundbyberg föll en berusad Carl Michael Bellman av hästen en kväll på 1760-talet. Nu har den minnesvärda platsen har fått en litterär skylt.

De antika städerna var fulla av monument över märkvärdigheter, och renässansen tog efter. I stora städer vimlar det av plaketter som berättar att "i detta hus mellan åren si och så bodde den och den". Turisten av i dag kan i Londons och Paris stadskärnor och förorter förundras över tätheten av betydelsefulla män och kvinnor, skaldar och veten-

skapsmän, statsmän och revolutionärer.

Seden är inte lika väl utbredd i Sverige; den närmaste motsvarigheten är i stället ett flitigt resande av skyltar på platser som skildrats i litteraturen. En rad kommuner sätter upp ett minnesmärke som ger platsen ytterligare en identitet utöver vad den kan ha av utsikt, tristess, mötesplats eller bakgata. I Stockholm

➤ öknena ena dagsreso, och kom ther in och satte sigh vnder ett enebäraträ, och bad att hans siäl måtte döo, och sade: Thet är nogh. Så tag nu HERre mine siäl: jagh är icke bättre än mine fäder."

I 2 Sam. 24:16 finns ett annat jämförbart ställe: "Och tå Ängelen uthsträckte sina hand öfwer Jerusalem, at han thet förderfwa skulle, ångrade HERranom thet onda, och sade til Ängelen, som folcket förderfwade: Thet är nogh: halt nu tin hand tillbaka." Med *thet onda* åsyftas en pest som Herren hade spritt ut över Israel.

I Luk. 22:38 återkommer uttrycket. Jesus och lärjungarna är förföljda och behöver vapen: "Tå sade the: Herre, sij här äro tw swärd. Tå sade han til them: Thet är nogh." (I dagens svenska bibelö-

versättning från år 2000 lyder det: "Det är bra.")

I alla exemplen kan *nogh/nog* bytas mot *tillräckligt*, fast med lite olika nyanser. Klockarn i Brännkyrka har minsann fått sina mutor. I ep. 35 är det snarast stället hos Lukas som har föresvävat skalden. Evangeliets två svärd har bytts ut mot det fyllda glaset. Vapen som vapen. Brännvinet blir Fredmans vapen mot kärlekssorgen. Finkel är, som det heter på rad 44 i samma epistel "kostligt mot kärlekens sår". Fredman tycker att han har sörjt så det räcker. Nu ska han dränka sorgen i ett rus.

Uttrycket *det är nog* har Bellman lånat från Bibeln, liksom mycket annat. De flesta i församlingen kände igen det.

Vid Bällsta bro, intill den trafikerade vägen, kan man slå sig ner och föreställa sig Bellman på Guds gröna jord, fallen ur sadeln.

finns ett sjuttiofem sådana hyllningar till "författarna som skildrat huvudstaden i sina böcker". Initiativet kom från Bertil R. Widerberg, hedersledamot i Svenska Deckarakademien.

Sundbyberg har som mål att varje år inviga en ny litterär skylt. Daniel Sjölin, Helga Henschen, Eva Adolfsson, Ragnar Thoursie och Stig Dagerman är tidigare beskyltade.

Det senaste tillskottet rör Carl Michael Bellman och tillkom på initiativ av läraren vid Södertörns högskola Lambros Roumbanis, som lämnat ett medborgarförslag. Den 1 oktober kunde kulturnämndens ordförande Johan Storåkers inviga skylten, och undertecknad berättade för de församlade om Bellman och hans förhållande till trakten. Skylten står vid Bällsta bro, på Sundbybergssidan vid vägens norra sida, en plats som Bellman måste ha passerat många gånger.

Anledning fanns därtill. I den unge Bellmans umgänge i början av 1760-talet

ser vi bland andra den jämnårige greven Carl Bonde på Håsselby slott. De träffades troligen vid Uppsala universitet, och Bellman ses ofta i hans krets. Olof Byström håller för troligt att det var på väg från Håsselby som Carl Michael stannade till hos generalauditören Jonas Arnell på Bällsta. Arnell, en äldre ogift herre som adlats av kung Fredrik, tillhörde Carl Bondes umgänge. I Lars von Engeströms stora samling av dokument, nu på KB, finns en dikt av Bellman om ridolyckan. På baksidan intygar von Engeström att dikten är "Carl Michael Bellmans den märkvärdiga Lyriska Poetens egenhändiga skrift till General Auditören Arnell", och von Engeström berättar vidare: Arnell "bjöd ofta främmande till sin gård Bellstad och satte ett nöye uti att suppa dem fulla. De blefwo då hans söner och ett rum war inrättadt med allt som fordrades för den som öfwerlastat sig. Det rumet kallades barnkammaren." Dikten lyder:

Välborne Hr General-Auditeur.

Bedröfligt gästebåd och vin och sorgedar!
Det är den 5:te gång, ja men, min nådig Far,
Som Bacchus min Patron, min Segerherre blifvit.
Mitt öde för i går stod i hans rulla skrifvit;
Jag lydde glad hans båd med hjelte-mod, ty värr,
Och bär till segerlön i pannan 2:ne ärr.
Ja, Himlens Gud, hvad qual mitt arma hjerta lider!
Förskräckt och ångerfull jag mina händer vrider.
Mitt gårdags hufvud-fel mig ängslar och mig bryr;
Jag ber min nådig Far och till hans hjerta flyr.

Farväl med min peruque, min sadel och min häst!
Uppå Guds gröna johl jag vaknar i min väst,
Jag uppåt himlen ser och tänkte solen finna,
Men ack, uti mitt qual de dunkla stjernor brinna.
Naturen hvila sig, och månen gaf sitt sken,
Och ögat såg en krog, dit ville mina ben.
En trädörr bulltas på, en Käring grufligt knorror;
Ett Bacchi Barn skall in med stöflar och med sporrar,
Och pliten säger till, hvad nödigt vara kan,
Och bord och bänkar kull, om leken skall gå an.

På Sundby krog, min Far, min dag jag nu förnöter
Och läker mina sår och helsan troget sköter.
Där blir min fastedag; ja, det är visst och sannt:
Man får ej ett guds-lån mot säker silfverpant.
Det är ett satans Pack, morbleu, ett stort Pagage!
Här brister nu gud nås fourage och courage.
Kort sagdt, jag är bestört och ingen hvila har,
Men så är verldsens lopp, ja men, min nådig Far.

Så önskar jag till slut uti min djupa våda
At Bellsta paradis ännu en gång få skåda;
Dess Herre önskas godt, men ett jag ber med qual:
Får jag, min nådig Far, slå sönder den pocal
Som tog i går mitt vett och mig i dag påminner,
At ingen fröjd jag mer i krus och bålar finner.

C: M: Bellman.

Det ligger i Bellmans stil att inte vara exakt; impressionistiskt ströer han över oss ett antal sinnesintryck och rörelser, så det är inte alltid klart vad han menar.

I första strofen klagar poeten över att inte klarat Bacchi bud; det bachanaliska hjältemodet räckte inte. Ånger och ruelse tillhör bakfyllan, liksom i detta fall två sår i pannan. I andra strofen får vi höra vad som hänt. Poeten har fallit ur sadeln och somnat på marken och vaknar när det är natt, ”i västen”. Rocken är uppenbarligen försvunnen, liksom peruken och hästen. Så tar han sig till krog, och en motvillig kärring tvingas öppna, ty som en sann hjälte tvingar han sig in: stövlar och sporrar har han kvar.

I tredje versen ser vi honom sitta på Sundby krog nära bron. Han sänder en hälsning till Arnell, ”min Far”, men förbannar krögaren – ett satans Pack, ett stort Package – att han inte för ”silverpant” får mat och dryck. Är versbrevets

mening att Arnell ska lösa ut honom?

Strofen avslutas i påtvingad resignation. I sista strofen längtar han tillbaka till ”Bällsta paradis” – dock ber han Arnell att slå sönder den pokal, som under gårdagen tagit hans vett. Med en antydning till nykterhetslöfte avslutas dikten.

Flera litterära skyltar lär vi få se i framtiden. Men ännu finns ingen skylt i Stortorp vid Drevvikens strand, där Bellman besjöng makarna Palmstedts sommarnöje Hagen i kantaten *Fiskarstugan* till musik av Joseph Martin Kraus. Inte heller någon skylt vid den vackra Fällan invid Magelungen, där Bellman på besök hos stadsaktuarien Zetterman skrev drygt tjugo dikter, bland dem ”Opp Amaryl-lis!”. Varför gör då ingen något? – Javisst, ja! Jag bor ju i Huddinge! Jag kunde ha lämnat in ett medborgarförslag. Så slöts mitt kalas.

*Här någonstans ligger
den Bellmanska olycks-
platsen. Bron är förstas
av senare datum.*

Foto Tommy Grünbaum

Ruin och fjärl

– hur jag mötte Bellman

av Cecilia Wijnblad

”Var hemma klockan nio, Och se dig för när du cyklar!”

”Jara. Hej.”

”Ni får inte leka i ruinen. Det är farligt.”

”Nejdå. Heej!”

Nästan alla barn kan väl sjunga Fjärlin vingad. Och alla vuxna. Nästan. Var det så det började? Kanske. Jag vet inte när jag mötte Bellman, han har alltid funnits med – mer eller mindre medvetet, som sång.

Vad har nu cyklandet med Bellman att göra? Färden gick till Hagaparken. Och jo, då var det ingen omedelbar livsfara att cykla genom stan – trafiken var så mycket lugnare, barn kunde alltså tillåtas hoja dit de skulle. Och nu gällde det lek med kompisar i Hagaparken. Stora gräsplaner som gjorda för brännboll och spring. Och när vi ledsnade på den leken drog vi oss upp till Ruinerna – där vi inte fick leka. Farligt. Oändligt mycket mer spännande, lite kusligt och rentav magiskt kändes det att klättra omkring på mosstäckta stenar, murar kanske. Som början på ett slott tyckte vi, utan att veta ett skvatt om byggnaden.

Fortfarande händer det att jag promenerar i parken med Gustav III:s förtjusande paviljong. Varenda gång jag ser den lilla vägvisaren som anger ruinriktningen hör jag inom mig ”än från den graniten hamrar, än från yx i björk och tall”.

Så lät det alltså en gång. Gustav III hade kommit hem från en långresa i Europa, fylld av intryck. Frankrike och Paris – underbart! Paris ”förort” Versailles med det magnifika slottet – mon Dieu! Vill ha ett likadant! Lantliga Stockholm – *et moi* – behöver sannerligen ett lustslott inte alltför långt från allfarvägen. Man måste kunna rida eller låta kusken köra dit utan större omak. Stallmästarens gård låg ju trevligt vid Brunnsviken, kanske kunde det vara trevligt där.

Området hörde till Stora Frösunda, Där fanns en hel del åbyggnader, alla små, det odlades både spannmål, rovor och tobak – tillräckligt lantligt.

Förhandlingar inleddes med ägaren, tomtavstyckning företogs, och så var saken klar. Här skulle ett svenskt Versailles byggas – ett slott till glädje för alla och inte minst konungen. Här fanns gott om skog – virke ingick alltså. Dessutom fanns ett stenbrott – utmärkt. Det bröts

*Haga slott, en dröm av arkitekten Desprez 1791.
Bara källarvåningen påbörjades, i dag "Ruinerna".*

sten, det högs träd, hela trakten var i spänning inför praktbygget. Grunden färdig – det ser ut att bli bra så här långt. Så skedde det som inte fick ske. Kungen sköts på maskeradbalen på Operan.

Det blev inte någon fortsättning. Det som nu kallas Ruinerna är helt enkelt grunden till kungens praktbygge. Det går fortfarande att bese *les beaux restes*.

Under byggnadstiden hade paviljongen vid Brunnsvikens strand uppförts – ett smycke i den leende naturen.

Den som styckade av en tomt åt kungen var en herre som hette Adolf Fredrik i förnamn, vi delar efternamn han och jag – och några till. Så där i smyg kallar vi Hagaparken för ”vår park”. Bara för att...

Mitt fortsatta liv med Carl Michael Bellman har i perioder varit tämligen intensivt, dessemellan mycket lugnt. Hans storhet som diktare räcker för forskningsinsatser, studier för alla som har lust. Inom parentes sagt är jag mycket förtjust i det som kallas för *Dramatiska arbeten* – kanske inte några storslagna tragedier utan snarare ögonblicksbilder från livet i Stockholm med omnejd under det avslutande 1700-talet. Det kan vara en hyllning, som till födelsedagen som firas i *Fiskarstugan*. Eller en målerisk bild från Gustav III:s dramatiska teater i Stockholm, en roande inblick i striden om Viktiga Roller, kallad *Dramatiska sammankomsten*. Då som nu kanhända?

Olle från Lovö

En sommarmorgon 1769 befinner sig det Fredmanska sällskapet med Ulla Winblad som huvudperson i båt på väg från Essingen in till staden. De möter en skuta lastad med hö och inleder ett retsamt ropande: "Olle du, vad kostar tjurn?"

Hakon Malmberg har föreställt sig denna scen i ep. 48, "Solen glimmar", från Olles position på höbåten från Lovö.

Jag var oppe långt innan soln gått opp. Vi lasta höt igår kväll, å grön-sakerna hade vi ställt i botten. Var bara kalven som sku dras ombord stackarn, å så iveg då. Jäntungen la se å sova ombord igår kväll, hon vakna int när vi gick.

Dä var stilla. Ja stog å vricka i två timmar. Hade fot'n på rore som ja brukar. Tog mä en pipa rök imellan-åt. Ja gick vanliga vegen opp milla Få-gelön å Kärsön bort över Klubb-fjärn. De lukta gott av höt. Kalven somna direkt han, fick ligga i förn. Grönsa-kerna kom 'an inte åt för di låg un-derst i korgarna.

Soln gick opp när vi kom åt Hes-singen. Där va en båt ute i sunde me nära fyllsvin från stan. Di hade en hora me se också som dä verka, där va en som la se på'na direkt på durken. Fy fan sånt folk. Di skrek å ville köpa kalven, di trodde han va en tjur.

Jag fick vind där just, höll åran opp ett slag. Sparka på kajutskotte – opp mä're jänta å skota focken. Hon la av en brakfis, Kerstingryne mitt. På samma gång slog klocka fyra i Ekens-berg. Å tuppen gol te svar.

Blir skönt å få sova. Fy fan sånt folk. Tillåme korna blygdes åt'at å gömde se bakom vassen.

Många Bellmanexegeter har tagit sig an frågan om Olle och hans identitet. Allmänt sägs att Olle är en "vem som helst" från bondlandet. Olle är dessutom en vanligt be-nämning för tjur – som Pälle för häst. Lars Huldén diskuterar epistelns vers 4 i upp-satsen "Höbåten, Olle och tjuren i Fredmans epistel n:o 48" (Bellmansstudier 24), där han framhåller gäckeriet hos Fredman. I ett annat sammanhang (muntligt?) har han framfört hypotesen att anropet från det dagenefterflamsiga och småkåta sällska-pet skulle kunna vara rent skamlöst: det är Olle själv som är tjuren och innebörden "Vad kostar en bestigning?". Bellman är ofta dubbeltydig, men inte plump.

CG

"Olle du, vad kostar tjurn?" Sepiateckning av Anders Ryberg i Bellmansstudier 24.

➤ Deklarationsdags tynger oss varje år, lika tjtigt även om det i dag sker i digita-liserad form. Carl Michael visste nog hur det känns – det sved ordentligt i börsen. Den pjäsen kallade han *Mantalsskriv-ningen*.

Hur möts vi nu, Carl Michael och jag? Hela tiden faktiskt. I text. I musiken till texterna, hans egen eller nyskriven. I mö-ten med Bellmanvänner av alla slag, in-hemska och utländska, i diskussioner om

hur texter kan tolkas, hur namn uttalas, vad ord betyder. Fortfarande glada upp-täckter.

Vi bor grannar, Carl Michael och jag. Det är bara så där fem meter luft som skiljer oss åt. Jag tycker om att känna att han hade fyra skapande år under 1770-talet då han hyrde två rum på vinden i Urvädersgränd.

Även här fladdrar Fjäriln.

Bellman i dansk språkdräkt

Danmark är på många sätt Bellmans andra hemland. Hans visor översattes och spreds som skillingtryck redan under 1700-talet, och deras popularitet har varit närmast oförminskad sedan dess. Många är de skickliga språkmäniskor som har försökt översätta Bellmans 1700-

talssvenska till danska, och ännu fler är de danska sångare och artister som har tolkat Bellmans visor. Nu har en ny samling kommit ut på en cd med sångerna från Teatret OPTimis kabaré *Elskov, vin & hasfioler*.

Att höra Bellman sjungas på danska är vitaliserande. Det skänker nytt liv åt Bellmans diktning. Eftersom våra språk ligger så nära varandra blir det ofta som att uppleva en ny Bellman. Att se hur olika översättare tar sig an svåröversatta passager är intressant. Allan Høier och Allan Thorsgaard och deras Teatret OPTimis har i decennier ägnat sig åt att tolka Bellman. I dag är de utan tvekan bland de främsta inom dansk viskonst. De använder sig i huvudsak av den danske läkaren Leif Bohns översättningar. Jag hade förmodligen att dryfta översättningsproblem med Leif före hans bortgång, och jag vet hur intensivt han ville förstå nyanserna i Bellmans språk.

Teatret OPTimis är en kabarégrupp som kan det här med att ge liv och gestaltning åt en text. I *Elskov vin & hasfioler* möter vi en scennärvaro som är ovanlig. Ofta tenderar Bellmantolkare att spela över i mer teatraliska visor. Det gör inte Teatret OPTimis. De känner sin publik och vet vad som fungerar. Jag fascineras av dynamiken i tolkningarna, det sceniska, hur levande dialogen är, hur en stimmig krog växer fram och hur lekfullt musikaliskt allt återges. Mötet mellan Bellman och Mozart i "Drikke, bumle efter tolv" är briljant till exempel.

Vi får ett pärlband av Bellmans mest välkända melodier, och det är väl just här som tolkningarnas lilla svaghet ligger. Det hade varit spännande att få något nytt serverat av denna spänstiga, svängiga och dejlige danske duo. Deras cd kan beställas från optimis.dk.

Hasse Nilsson

Foto: Udo Schröter.

Rydboholm vid Stora Värtan i en mildare årstid.

Afskeds-skål till en Vän.

Courage, Bror, i helgen!
Med korken ur bouteillen
Drick, klunka ut och svälj'en,
Spänn se'n för hästarna!

-a-a-a-a.

Rydboholmska parken glimmar;
Under vinterns skarpa timmar
en rosig ruta immar
På alla fönsterna.

-a-a-a-a.

Snart slädan bonar isen,
Och hästen i capricen
Som ångan ifrån spisen
Han röker – klang, hurra!

-a-a-a-a.

Hurra, lycklig resa, klinga!
Vi med glasena nu svinga,
Er vänskap oss betinga,
Kling klang i bålarna!

-a-a-a-a.

Vinterdikterna är få hos Carl Michael Bellman. I denna från omkring 1780 befinner vi oss på Rydboholms slott i Uppland, som innehades av Bellmans vän Magnus Fredric Brahe. En för oss okänd person lämnar det glada laget och får en skål till avsked inför färden över isen, till Stockholm, får man anta. (StU XII, nr 58.)

Dikten sjungs på samma melodi som Fredmans sång 45, som i sin tur går tillbaka på en fransk nidvisa.

Vad kan du om Fredmans värld?

Varför inte använda en stund under mellandagarna med att testa Bellmanskunskaperna – utan att genast ta hjälp av *Fredmans Epistlar*.

1. ”Si, hvad slädar syns på sjön...”
Var gör Fredman denna iakttagelse?

- a) på Elfvik på Lidingö
- b) vid Brunnsviken
- c) i Hägersten

2. Vilka förutom Fredman är med i epistel 33, ”Stolta stad”?

- a) Movitz, Mollberg, Ulla
- b) Movitz, Ulla, Susanna
- c) Movitz, Norström, Ulla

3. Movitz gråter: han har fått stryk och frånlockats en nymf. Var skedde det harmliga?

- a) i Göran Hälsinges gränd
- b) i Stora Hoparegränd
- c) i Yxsmedsgränd

4. Bellman satt under sitt sista levnadsår i fängelse för en skuld. Vem satte dit honom?

- a) den nya regimen
- b) krigsfiskalen Enoch Nobelius
- c) bryggaren Abraham Westman

5. I vilken av dessa lokaliteter har Bellman inte bott?

- a) Bellmanshuset på Gröna Lund
- b) Bellmanshuset på Urvädersgränd
- c) Stora Nygatan 20

6. Bellmans farfar var

- a) professor i värtalighet
- b) kyrkoherde i Maria församling
- c) köpman i Uppsala

7. Vem säger: ”Nå så gutår, jag vill mig omgjorda, ragla till bord och stop”?

- a) Jergen Puckel (FE 73)
- b) Mollberg (FE 56)
- c) Fredman (FE 23)

8. Vad gjorde på 1700-talet Svenska Akademien för Bellman?

- a) uppkallade ett pris efter honom
- b) gav honom ett pris
- c) reste hans gravsten

Rätt svar: c b a b a a c b

Fredmans epistel 47, ”Angående Mollbergs återkomst till Sterbhuset på Krogen Wismar”. Handkolorerat tryck av Elis Chiewitz.

Chiewitz med rätt uttal

Elis Chiewitz, mannen som på 1820-talet försåg eftervärlden med de populära men knappast 1700-talseleganta bilderna av Fredmanfigurerna, han ska ha sitt namn uttalat /tje:vits/.

Den danske 1800-talsförfattaren av samhällsgisslande romaner och vaudeviller Poul Chiewitz uttalas däremot /ki:vits/. CG

Bellmanblocket

Bortskänkes:

Tre färglitografier av 1800-talskonstnären C. A. Dahlström med motiv från Fredmans epistlar 33, 35 och 80.

Tavlorna har en 1,5 cm bred träram. Bilderna är något blekta. Kontakt: Birgitta Hahn, birgittahahn@comhem.se

I kväll är det snöstorm.
Staden är lamslagen.
Skyltarna skramlar.
Statyerna ramlar.
Karon famlar
blint efter passagerare.
Bygga korthus, sjunga små visor,
ta en smörgås, gå till sängs.
Stormen förstummar
mänskliga ljud.
Springorna brummar.
Bevare oss gud.

En Bellmansdikt av Lars Huldén

Medlemsavgifter 2016

Ordinarie medlem: 250 kr/år Familjemedlemskap: 350 kr/år

Juniormedlem: 100 kr/år upp till 25 års ålder.

Pg: 45 19 50-0

Hvad Behagas?, Bellmanssällskapets medlemsblad, utkommer med 4 nummer om året.

Ansvarig utgivare: Mats Hayen. Redaktör: Catharina Grünbaum
Form: Tommy Grünbaum. Tryck: Henrix. ISSN 1104-4683.